

Kiss Erika:

Ami egy könyvből kimaradt

Gorjanc Ignác

Amikor a jászberényi Hűtőgépgyár történetéről könyvet írtam sokat szenvedtem a dokumentumok hiánya miatt. Sajnos alig található valami a levéltárakban. A gyári iratok – már, ha megvannak még, hiszen tudjuk, hogy nagy mennyiségben semmisítették meg azokat a privatizáció időszakában, 1990-91-ben – jelentős részéhez sem sikerült hozzájutnom. Sok visszaemlékezés alapján lehetett csak a régi vezetőkről valamilyen portrét felvázolni. A legnehezebb dolgom Gorjanc Ignác (1924-1987), a legendás igazgató esetében volt, még egy önéletrajzot sem sikerült felkutatnom róla.

A sors úgy hozta, hogy leányával, Gorjanc Gabriellával csak *A Hűtőgépgyár és Jászberény fél évszázada* c. könyvem 2003. júliusi megjelenése után ismerkedhettem meg. Az ő segítségével eredményezte, hogy most másként örökíthetem meg édesapja portréját. Nagy Zsigmondné Gorjanc Gabriella az elmúlt hónapokban több személyes iratot, dokumentumot is a Jász Múzeumnak ajándékozott, s a találkozás alkalmat teremtett arra is, hogy Gorjanc Ignác életéről beszéljünk.

Már a név is furcsa, idegen, különbözik a jászszági családnevektől, de a magyartól is. A Gorjancz vagy Gorianz család a Balkánról, a mai Szlovénia vagy Horvátország területéről származik. A nevük írásmódja változó, sok helyütt a GORIANZ formával találok. Gorianz-gorjanc – a szó egyébként hegyi embert jelent. A gyárigazgató Gorjanc Ignácnak a nevét a hatvanas évek közepéig Gorianz-ként találhatjuk a dokumentumokban, így is írja alá a leveleket, jelentéseket. Az 1967-es parlamenti képviselő-választások során is Gorianz Ignácként szerepel az újságokban. Azonban – talán a kiejtés és a sorozatos elírások miatt – később mindig Gorjancként látható írásban a neve. Leánya szerint egyébként mind a két forma jó, elfogadott.

A Gorjanc Gabriellától kapott iratok tanúsága szerint a legidősebb Gorjanc Ignác 1871-ben született a Teherja nevű községben a Balkán déli részén, közel az Istriai-félszigethez, de mindenképpen az Osztrák-Magyar Monarchiában. A Gorianzok tehát horvát vagy talán szerb származásúak, de római katolikusok voltak. Az első Ignác szinte élete végéig nem tudott magyarul rendesen, de a felesége Glavan Mária sem, aki osztrák volt. A családfő valószínűleg vándorolhatott, mert osztrák lányt vett

feleségül, és 1899-ben Stájerországban, Store megyében (járásban), Türenchen községben született meg Ignác fia. (A másik fiát Józsefnek hívták, kinek gyermeke Gorjanc Eric, a budapesti Alumíniumárugyár – korábban Sigg Alumíniumgyár – igazgatója lett). A család később újra a Balkánon élt, de ismét költöztek, ezúttal Csepelre mentek. Az iratok tanúsága szerint 1916-ban már Csepelen éltek. Apa és két fia is a Weiss Manfréd gyárban talált munkát. A legifjabb Gorjanc Ignác (1924) születési anyakönyvi kivonatában az áll, hogy – időközben a történelmi események eredményeként létrejött Jugoszláviába került eredeti lakhelyük miatt – jugoszláv állampolgárságúak. A második Ignác magyar állampolgárságot – kisgyermekével együtt – 1927-ben kapott. A nagypapa, azaz első Ignác, azonban csak 1934-ben folyamodott ugyanezért.

Történetünk szempontjából fontos, hogy legifjabb Gorjanc Ignác édesanyja Moszt Mária, szövönöként dolgozott, sváb származású, tősgyökeres csepeli. A településen évszázadokra visszamenően találunk illyr, német, szerb és sváb népességet. A történelem során a sziget birtokosai többször is telepítettek ide lakosságot. A többséget a németek alkották. A XX. században a gyártulajdonos is telepített Csepelre szakembereket. A Gorjanc családot, apát és fiait, valamint velük együtt a család többi tagját is a Weiss Manfréd cég vezetői hívták Csepelre, hiszen kellett a jó szakember, a munkáskéz. Az iratok tanúsága szerint 1916-ban, azaz az I. világháború alatt már Csepelen dolgozott a családfő, éppen a legnagyobb konjunktúra idején. Ignác fia, valószínűleg itt tanulta ki az esztergályos szakmát. S természetesen itt ismerkedett meg, majd kötött házasságot Moszt Máriával. Mindketten 25 évesek, amikor egyetlen gyermekük, a legifjabb Ignác 1924. július 31-én Csepelen megszületik. Ekkor az ifjú apa már vasesztergályos, löszergyártó művezető, azaz komoly mester, komoly egzisztencia a csepeli nagy gyárban. Tehát Csepelen a szerb, osztrák, sváb népesség jól megélt egymással, egy családban.

Csepeli tudnivalók

Ahhoz, hogy az összefüggéseket jobban megérthessük mi miért is történt úgy Jászberényben - Gorjanc Ignác vezetése alatt – a csepeli gyár történetébe is be kell pillantanunk, mert a párhuzamokat így fedezhetjük fel. A Weiss Manfréd birodalom kialakulása érdekes történet. Egy falusi zsidó pipakészítő kisiparos fia, Weiss B. Adolf 1862-ben már jelentős terménykereskedő volt Pesten. Két fia, Bertold és Manfréd húskonzervgyárat létesített 1882-ben. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadserege nagy vevőjük volt. A konzervdobozokkal azonban mindig gond volt, azért egy konzervdobozgyártó üzemet is létrehoztak 1889 végén. Innen már csak egy lépés, hogy a hadsereg számára töltényhüvelyeket és tölténytárat is készítsenek, hiszen a technológia, a gépek ugyanazok. Ehhez adómentességet is kaptak az államtól, ami akkor is fontos ösztönzője volt az új beruházásoknak. A terjeszkedő gyár 1892-ben

költözött ki Pestről Csepelre, ahol először 5 hektáros területet vettek meg, majd többször bővítették a területet.

A csepeli gyárban 1896-ban már a gyártáshoz szükséges vas-, acél- és fémanyagokat maguk állították elő. A fémművekben volt olvasztó, vörösréz-hengerde, csőhúzó és hengermű, rézkohó, öntő és fémhengermű. Azaz, nemcsak a végterméket készítették, de az alapanyagokat is, a teljes vertikumot kialakították. A századforduló idején a hadsereg számára a töltényhüvelyek 23,4 százalékát Csepelen, a Weiss Manfred Művekben gyártották. A XX. század elején megindult a fegyverkezési verseny. Csepelen 1911-ben Martin-kemencét építettek, s megkezdték a lövedékacélok előállítását. Ebben szorososan együttműködtek a witkowitzi vasművel. (A witkowitzi vasműnek az osztrák Rothschildok a tulajdonosai). Csepelen 1913-ban acélmű, öntöde, ágyúlövedékgyár épült. A beruházások során többször kaptak állami támogatást, különböző kedvezményeket, de legnagyobb segítséget mégis az állami megrendelések jelentették, ezt a Weiss család mindig elnyerte. A dolgozók száma 1913-ban 5 ezer, 1916-ban 22 ezer, közülük 6 ezer a nő. A háború végére a gyártelep 216 épületből áll.

Az I. világháború után hatalmas a visszaesés, de a Weiss család és az általuk alkalmazott szakmai vezetők mindig találtak új megoldást. A rézgálic gyártására rendezkednek be, permetezőket is gyártanak, amivel a lövedékgyártó műhelynek adnak munkát. A béke éveiben mezőgazdasági kisgépek, eke, szántóvas készült. A nagyömegosztályon – ahol a családfő, Gorjanc Ignác is dolgozott – a nehéz lőszerhúzógépek ötletes átalakításával ekevasakat húztak. A 30,5-es óriáságyúk lövedékeit készítő gépeken tejeskannák gyártása folyt. A húzógépek kapacitásának kihasználása érdekében bevezették a zománcedénygyártást. Gyártottak pálinkafőző üstöket, vaságyat. A csőgyártásra is berendezkedtek. Ezek ismeretében nem lehet azon csodálkozni, hogy a jászberényi gyárban is olyan berendezés, technológia volt az ötvenes években, mely hadi és polgári termelésre egyaránt alkalmazható. A hüvelygyártó gépek autószifon-testeket tudtak húzni, s az edénygyártás is jelentős volt a jászberényi gyárban, ahol tejeskannákat is készítettek alumíniumból, ha éppen löveget nem kellett gyártani.

Csepelen 1927-től repülőgép-alkatrészeket is gyártottak, a kerékpárgyártás és az autógyártás 1928-ban indult, de a varrógép- és a traktorgyártás is. Az 1929-es terméklistán szerepel kukoricamorzsoló, lókapa, borona, répavágó, kultivátor, szecskavágó, vetőgép. Készül zománcozott fürdőkád, fürdőkályha, vízöblítő-készülék, gáztakaréktűzhely, gáz-vízmelegítő. A gyáróriásban azonban gyűszű, ruhakapocs, képakasztó horog, személtlapát, lópatkó, csavar, folytonégő kályha is készül. A gazdasági világválság alatt vezették be a sztaniolpapír-gyártást. A harmincas évek elején már ismét kapnak állami (hadi) megrendeléseket. A hadsereget ők látják el lőszerrel, de repülőgépeket, kerékpárokat, motorkerékpárt, terepjárókat, tüzérségi vontatókat kizárólag Csepelről szállítanak a magyar hadseregnek.

A csepeli alumíniumgyárat 1934-ben külön céggé juttatták. A kohó 1935-től termelt. Az alumínium feldolgozására hengerművet is létesítettek. Beindult a porszivógyártás is. Részt vesz a Weiss Manfréd Rt. – más cégek mellett – például a Sigg Alumíniumgyár létesítésében is. Ennek egyik részvényese Székely Tibor, a Weiss család tagja. Onnan is sokféle termék gyártása került Jászberénybe az ötvenes évek elején, s a legendás műszaki igazgató, László Károly is onnan érkezik Gorjanc Ignác társának Jászberénybe.

A II. világháború közeledtével a lőszergyártás ismét felfutott. Azonban 1941 után a lőszertermelés a rézhiány következtében akadályba ütközött. Ezért a vashüvelygyártást vezették be. Kapacitásuk 1943-ban 200 000 darab volt, sokkal kevesebb, mint a rézhüvelyé. Ezt 1944-re – beruházások eredményeként – 700 000-re növelték. S mint tudjuk a vashüvelygyártást – vagy annak egy korszerűbb módját – telepítették Jászberénybe, a gyárat e célból alapították 1952-ben. Ezért küldték Gorjanc Ignácot, a fiatal mérnököt a jász főváros gyárába, hisz ő ismerte a gyártás folyamatát.

Gorjanc Ignác indulása

A legifjabb Gorjanc Ignác hamarabb tanult meg németül, mint magyarul, mert az apai nagymama csak németül tudott, s a gyermek sokat volt vele. Édesanyja, születése után otthagya a gyárat, a háztartást vezette. A családban csak Pubinak szólították, ami németül gyermeket jelent, ez volt a beceneve. Később Pubi bácsivá változott, s Jászberényben sokan csak így ismerték, így említették.

A legifjabb Gorjanc Ignác 1930-34-ig járt elemi iskolába, ahol kitűnő tanuló. Magyarul is ott tanult meg, vagy valamivel az iskolakezdés előtt. A négy elemi után a Pestszenterzsébeti Állami Kossuth Lajos Reálgymnáziumban folytatta tanulmányait. Ott 1934-38-ig tanult, már kevésbé jó eredményekkel. Aztán a tanulmányok sorából kimarad két év, 1939-40 a dokumentumok szerint. Segédlevelét két éves tanulmányok után 1942-ben kapta. A Weiss Manfréd acél- és fémművek tanonciskoláját 1940-42 között járta ki, vas- és fémesztergályos végzettséget szerzett. Ezt követően az 1943/44-es tanévben magántanuló a reálgymnáziumban, ez az ötödik osztály számára, amit a magyar pótvizsga sikeres letételével elvégzett, s a hatodik osztályba felvételt nyert. Azonban középiskolai tanulmányokat tovább már nem folytatott. 1944 őszén ez bizonyosan akadályba ütközött.

Mivel Csepel hadiüzem volt, s a két Gorjanc Ignác olyan részen dolgozott, ahol a lőszerkeket állították elő, ezért nem vonultatták be őket. Meghagyták őket munkahelyükön, munkájuk nélkülözhetetlen volt a haditermelésben.

A következő végbizonyítványt 1949-ben állították ki a legifjabb Gorjanc Ignác számára. Ez azt tanúsítja, hogy 2 éves tanulmányokat követően – szintén a WM-ben

– a felső ipariskolát sikerrel és kitűnő eredménnyel befejezte. Ez a bizonyítvány egyben az érettségét is jelentette számára, az akkori szabályok értelmében.

A kor szokása szerint tehát Gorjanc Ignác már 1940-től a Weiss Manfréd Művekben dolgozott, mégpedig a nagytömegosztályon, esztergályosként. Az 1947-ben – a felső ipariskolai tanulmányok kezdetén – kiállított sorozási bizonyítványon foglalkozásként már az szerepel: terv technikus. Ezt követte az egyetemi kurzus, ami

1949-53 között történt szintén Csepelen. Egy visszaemlékező szerint neki azt mesélte a Góré, hogy a műszaki egyetem kihelyezett tagozatán Horgos Gyula, későbbi ipari miniszter is tanította. Horgos Gyula egyébként a Weiss Manfréd műveknél a szerelde mérnöke volt korábban, s a gyár oktatási feladataiban is részt vállalt, azaz tanította a fiatalabb generációt.

Gorjanc Ignác a diplomázás után rövid ideig a szerkesztésben dolgozott, majd a hűvelgyártó üzem vezetője lett. Onnan irányították Jászberénybe 1954-ben főmérnöknek. Akkor 29 éves múlt. 1955-től már ő a Fémnyomó és Lemezárugyár – eredetileg acélhűvelgyártásra alapított vállalat – igazgatója. A legendák között említhető, hogy esztergályos múltjára annyira büszke volt, s akit lehetett, a maga módján „levizsgáztatott” az esztergálás egy-egy apró fortélyából. Amikor látszott, hogy Jászberényben – megfelelő alapanyag hiánya miatt – acélhűvelgyártást nem tudnak gyártani, nagy érdeme, hogy új profilt találtak a gyárnak. Átszervezés, gyárösszevonás eredményeként a Hűtőgépgyár 1964-ben alakult jászberényi központtal, 1968-tól már vezér-igazgatóként irányította. Harminchárom évig volt első számú vezetője a gyárnak!

A fiatal káder közben megnősült. Csepelen, a szemben lakó, nagyon szép, csinos leányt – gyermekkori pajtását – Ernhoffer Ilonát vette feleségül. Lányuk, Gabika 1950-ben született. A beteges, epilepsziás feleség és a kisgyermek mellett dolgozott és tanult. Alighogy megkapta diplomáját már Jászberényben találta magát, egy új, alig felépült gyár főmérnökeként. Feleségét – az orvosi kezelése miatt – nem vihette magával, ezért naponta, kétnaponta hazajárt Jászberényből Csepelre. Felesége tragikus hirtelenséggel halt meg még 1954-ben. Lányát a Gorjanc szülők nevelték tovább.

Gorjanc Ignác kapcsolata a csepeli gyárral megmaradt, de a SIGG-Alumíniumgyárban is megfordult, hiszen onnan is érkeztek termékek Jászberénybe, s be-

dolgoztak az alumíniumgyárhoz, kooperációs kapcsolatban álltak. Ott ismerte meg a három diplomás dr. Krisztián Margitot, akit 1956-ban feleségül vett, s a család Jászberényben végre együtt lehetett. Margitkával azonban nem sikerült a meghitt, meleg családi háttérrel kialakítani. Közös gyermekük nem született. Margitka a másik nagy jászberényi üzem, az Aprítógépgyár főkönyvelője lett, így „kézben tartották” a várost. Többen vélekedtek, emlékeztek úgy, hogy sok kérdésben – az őrmester karakterű – Margitka szava volt az irányadó.

A kislány számára igazi mostohának bizonyult a második feleség. Jászberényben ez közismert volt. A diszharmónia oda vezetett, hogy Gabika 18 évesen, a jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban letett érettségét követő napon visszament Csepelre nagyszüleihez, majd hamarosan férjhez ment Nagy Zsigmondhoz, aki szintén a csepeli gyárban dolgozott. Boldog családban, jól sikerült házasságban élhetett, egy fia született. Ma is Csepelen, a Gorjanc-házban élnek. Gorjanc Ignác nagypapaként rajongott az unokájáért. Hetente járt Csepelen, s mindig vitt valami apróságot. Amikor Zsolti megtanult biciklizni nem vett neki bringát. Az túl egyszerű lett volna! A csepeli kerékpárgyárban csináltatott egyet unokájának.

Gorjanc Ignác életében szerette a szépet. Nagy gyűjtő is volt. Éremgyűjteményét a numizmatikusok számon tartották, de van, aki babagyűjteményre emlékszik, mások régi, kovácsoltvas lámpákat, pipa-, fegyver- és tőrgyűjteményt említenek. Halálával ezek köddé váltak, Margitka rokonsága kezén. Végrendeletet ugyanis nem hagyott, legalábbis így tudjuk, de az sem elképzelhetetlen, hogy halálakor eltüntették azt. Leánya a pipagyűjteményről tud, azt édesapja eladta, abból vásárolta 1984-ben BMW autóját. Az éremgyűjtemény egy kisebb részét már Gabika adta el egy jászberényi gyűjtőnek, Batta Józsefnek, de a jelentősebb részét megtartotta. A többi gyűjtemény sorsáról ő sem tud, hiszen Margitka mindent elkövetett, hogy ne is tudjon semmiről. Évekig tartó pereskedés után kapott valamit apja hagyatékából ő, az egyetlen törvényes örökös.

A Gorjanc Gabriellával folytatott beszélgetés során édesapja betegségéről és halálának körülményeiről is sokat, a valós tényeket tudhattam meg. Gorjanc Ignác szerette az életet, a jó ételeket, italokat. A sört és bort kedvelte, de mértékkel fogyasztotta. Egyszer – a hetvenes években – üzleti úton Afrikában járt, s ott kapott fertőző májgyulladást, amit sajnos nem tudtak teljesen kikezelné az orvosok. A májával később ezért volt gyakran probléma. Tetézte a bajt, hogy cukorbetegsége is kialakult. Már e két betegség is elegendő okot adott az aggodalomra. Azonban 1984-ben megműtötték Jászberényben sérvvel. Ez a műtét már hatalmas problémát okozott. Az érbetegség és a cukorbetegség következményeként majdnem elvérzett, a „félgyárat” berendelték véradásra, hogy megmenthessék. A műtét közben – Gabika feltételezése szerint – valószínűleg oxigénhiány is keletkezhetett, ami egyfajta agyi károsodást is előidézhett. Utána már nem volt régi önmaga, nagyon figyelni kellett

arra, mit csinál. Szerencsére voltak mellette olyan emberek, munkatársak, akik átérezték ezt a helyzetet, és sok mindenben segítették őt.

Egészségi állapota azonban egyre romlott, gyakran kellett kórházi kezelésre járnia. 1987 januárjában ismét a Kút völgyi kórházba került. Az erei a cukor- és a májbetegség eredményeként egyre rosszabb állapotban voltak, egyre másra megpattantak, s belső vérzéseket okoztak. Végül halálát az okozta, hogy a torkában megpattant egy ér, s ennek következtében megfulladt. Tehát nem kimondottan a májbetegség, hanem ez az együttes hatás végzett vele. 1987. február 10-én halt meg, szinte napra pontosan 33 évvel azután, hogy Jászberénybe érkezett. Még csak 63 éves volt.

Gorjanc Ignácot lehetett szeretni, lehetett gyűlölni. Érdemeit, eredményeit eltagadni azonban nem lehet. A szocializmus korában tette, amit lehetett. Persze ez politikai elkötelezettséggel is járt, de ez így volt minden korban. Most, a multinacionális nagyvállalatok menedzsmentjét ismerve tapasztalhatjuk, hogy a kitűzött feladatok gondolkodás nélküli, maradéktalan végrehajtása nem tűr ellentmondást, beleszólást, más ötleteket. Ő kihasználta a lehetőségeket, amit az a kor, az a vezetés, az a gazdaságpolitika kínált. Fejlődhetett a gyár, s a város. Nélküle nem jöhetett volna létre a lakótelep, a strand, az állatkert, a jégpálya, az új művelődési ház, nem épültek volna sportpályák, bölcsődék Jászberényben. A városba a vezetékes gáz is azért ért el, mert a gyárnak kellett, ők szorgalmazták. Támogatta a városi kórházat, a dolgozók lakásépítését, kultúrálódását. A gyári üdülőket a dolgozók pihenése érdekében alakították ki.

Amikor a jégpályát – az első vidéki műjeget – felavatták 1977-ben Jászberényben azt találta mondani: „Hadd iringáljanak a parasztyerekek.” Ez akkor kissé sértő megjegyzésnek tűnhetett, pedig őszintén gondolta. A szociális gondoskodás szocialista megoldása eredményeként a Hűtőgépgyár kiterjedt intézményhá-

lőzatot tartott fenn. Az akkori törvények, szabályok szerint működött ez. Előtte állt a példa, hiszen 1945 előtt a Weiss Manfréd Műveknek volt saját kórháza, szanatóriumot is létesítettek a tüdőbetegeknek, volt óvodája, sporttelepe és sportcsarnoka. A vállalati testedző kör kirándulásokat is szervezett, kulturális rendezvényeket tartott, de tanfolyamokat is, ahol a helyesírás, a számtan, az egészséges életmód teret kapott. A sport-telepen a vízi sportokat űzték. S a legfontosabb talán, a foci. A gyári, majd a csepeli foci-csapatban rúgta a bőrt Gor-janc Ignác is. A gyár tanonc-iskolájában tanulta a szakmát. S Csepelen, a Gubacsi hídnál 1952-53 telén műjégpályát is létesítettek. (Igaz nem sokáig maradt fenn.) Tehát az biztos, volt példa rá – s nemcsak Csepelen, de Ózdon, Győrben, Salgótarjánban és máshol is –, hogy a gyári vezetés a dolgozók szociális ellátásáért is tett valamit. Ezt Gorjanc Ignác tudta, s ezért tette ő is.

Jászberényben temették el, a Fehértói temetőben, díszsírhelyen, hiszen díszpolgára volt a városnak. Állami-díjat 1975-ben kapott, a város országgyűlési képviselőjeként tevékenykedett 1967-től. Kapolyi László ipari miniszter búcsúztatta el. A gyár vállalta, hogy a sírt – ahová később Margitka is került – rendszeresen gondozza. Ez a mai napig így történik. A Hűtőgépgyár gondnokságának régi vezetője, Csillag György szerint ez kötelességük. A gyári kertészeti vezetője, Czigány György gondoskodott a sírról és környezetéről, ott mindig az évszaknak megfelelő virágok pompáztak. Az electroluxos időkben is számon tartották a régi hűtőgépgyáriak ezt a kötelezettségüket, az electroluxos menedzserek tudta nélkül végzik kegyeletteljes kötelességüket ma is.

A rendszerváltás óta a szocializmus 40 évének megítélése sokszínű. Míg az emberek többsége elismeri a gyár legendás vezetőinek eredményeit, mások bírálják, sőt elítélik őket. A józan ész azonban előbb utóbb mértékadóvá válik. Így következett el annak az ideje, hogy Jászberény önkormányzata 2003 őszén Gorjanc Ignácról és vezetőtársáról, László Károly műszaki igazgatóról utcát nevezett el. Mindkettő a gyár melletti lakótelepen, életművük közelében található.

Források:

1. Születési anyakönyvi kivonat – Jász Múzeum Adattára (JMA)
2. Segédlevél – JMA
3. Sorozási Bizonyítvány – JMA
4. Állami felső ipariskolai végbizonyítvány – JMA
5. Elemi népiskolai értesítő 1930-34. – JMA
6. Reálgimnáziumi tanulmányi értesítő 1934-38. – JMA
7. Tanonciskolai értesítőkönyv – JMA

8. Bizonyítvány, kelt Csepel, 1926. január 6. – JMA
9. Jegyzőkönyv, 1924. február 28. Csepel Képviselőtestületétől. – JMA
10. Kivonat Csepel község képviselőtestületének jegyzőkönyvéből, 1934. nov. 30. – JMA
11. Meghagyási igazolvány, Csepel 1943. november 29. – JMA
12. Igazolvány, Csepel 1944. – JMA
13. Nagy Zsigmondné szül: Gorjanc Gabriella személyes elbeszélése
14. Csepel története 1965. Bp.
15. a) Csepel története a vasgyár alapításáig c. fejezet
– Kubinyi András munkája
- b) A Csepel Vasmű története c. fejezet – Berend T. Iván
– Ránki György munkája.
16. Karsai Elek – Szinai Miklós: A Weiss Manfréd-vagyon német kézbe kerülésének története. Századok, 1961. 4-5. sz.
17. Kiss Erika: A Hűtőgépgyár és Jászberény fél évszázada.
Kiadta: GTE, 2003. Jászberény

Kiss Erika újságíró 25 éves pályafutása során dolgozott a jászberényi Hűtőgépgyár üzemi lapjánál a Hűtőgépnél, majd a két Jász-Nagykun-Szolnok megyei napilapnál, a Néplapnál és a Jászkun Krónikánál is. Külsősként a Magyar Hírlap, majd 1999-től a Népszabadság tudósítója. Munkatársa – két évig főszerkesztője – a Jászkürt című jászberényi városi újságnak. 1998 óta 11 könyvet szerkesztett a Jász Múzeumért Alapítvány kiadásában. Könyve A Hűtőgépgyár és Jászberény fél évszázada címmel 2003-ban jelent meg.